

ADOPTEER EEN SOORT

SOORTBESCHERMINGSACTIES VOOR MEER BIODIVERSITEIT

NATUURPUNT

WAT

Een gemeente en vereniging kiezen samen een adoptiesoort die ze de volgende jaren extra in de watten zullen leggen. Met de adoptie van een soort vang je twee vliegen in één klap: je ondersteunt een soort en geeft biodiversiteit een gezicht. De adoptiesoort vertelt het verhaal van de bedreigde natuur en nodigt uit tot concrete acties. Naar aanleiding van de adoptie stel je een actieplan op met beschermingsmaatregelen.

DOEL

- De gemeente en vereniging stimuleren om samen beschermingsacties te ondernemen voor één of meerdere soorten.
- Biodiversiteit een gezicht geven.
- Het grote publiek actief aanspreken om zelf acties te ondernemen voor meer biodiversiteit.
- Doelgerichte samenwerking tussen gemeente en vereniging.
- Door acties te ondernemen voor een bepaalde soort kunnen andere soorten automatisch meeliften.

DOELGROEP

- Gemeenten, verenigingen en bedrijven

UITVOERDER(S) EN MOGELIJKE PARTNERS

De gemeente en vereniging voeren dit project samen uit. Probeer ook andere partners bij (deelaspecten van) dit project te betrekken (zoals andere verenigingen, landbouwers, regionale landschappen, provincies en bedrijven).

LINK SO

Thema: Natuur

Niveau: Onderscheidingsniveau, Projecten

AAN DE SLAG

Een gemeente en vereniging kiezen samen een adoptiesoort die ze de komende jaren extra in de watten zullen leggen. Stel samen een actieplan op met concrete beschermingsacties. Organiseer een evenement naar aanleiding van de plechtige adoptie van de soort en als startschot voor de campagne. Neem de punten uit het actieplan op in het gemeentelijk milieubeleidsplan en -jaarprogramma.

Maak van de uitvoering van het actieplan een vast punt op de milieuraad. Communiceer op geregelde tijdstippen over de adoptiesoort en de concrete acties die opgezet worden.

In de actiekits vind je heel wat tips en inspiratie om van de adoptie een succes te maken.

GETUIGENIS(SEN)

De stad Hasselt verkoos de gierwaluw tot adoptiesoort. “De afgelopen jaren hebben we heel wat acties op poten gezet ter bescherming van deze vogel. In het kader van dit project sloegen de stad, Natuurpunt, het regionaal landschap Haspengouw en het groen-comité de handen in elkaar. Er werden nestkasten opgehangen, er gebeurde een grootschalige inventarisatieronde en er werden heel wat sensibilisatieacties op touw gezet. De stad voorziet ook in een subsidiereglement voor het plaatsen van nestkasten en zorgt voor een hoogtewerker. Er worden ook allerlei vormen voorzien voor onder andere de milieuraad, stadswacht en stadsgidsen. Zo zorgen we er voor dat de gierwaluw niet langer een nobele onbekende is voor de Hasselaar.”

(Jos Coteur, voorzitter Natuurpunt Hasselt-Zonhoven)

TANDEM

Tandem is: Bond Beter Leefmilieu, CVN, Dialoog, Ecolife, Natuurpunt, Velt, VBV, Vibe en WWF.

Twekerkenstraat 47 - 1000 Brussel
02 282 19 40 - info@tandemweb.be
www.tandemweb.be

ADOPTEER EEN SOORT

SOORTBESCHERMINGSACTIES VOOR MEER BIODIVERSITEIT

STAPPEN

VOORBEREIDING & OVERLEG

1. Informeer je over welke acties (provinciaal) al lopen en waar je ondersteuning kan krijgen

2. Zoek partners om het project uit te voeren en plan een overleg

3. Overleg en maak goede afspraken

4. Optioneel: organiseer een adoptiesoortverkiezing

5. Advisering door MAR en goedkeuring door gemeentebestuur

6. De schouders onder een ambitieus actieplan

EVENEMENT

7. Plan een evenement naar aanleiding van de plechtige adoptie van de soort

8. Vraag een Tandemsubsidie aan

UITVOERING & EVALUATIE

9. Implementatie in het milieujaarprogramma

10. Communicatie

11. Betrek inwoners/leden

12. Monitoring en opvolging

13. Verstuur een evaluatie en verslag naar Tandem

WAT VIND JE IN DE ACTIEKIT?

Bijlage 1.1: Overzicht soortbeschermings- projecten provincie

Bijlage 1.2: Soortbeschermingsmap 'Biodiversiteit in jouw gemeente'

Bijlage 3.1: Tips voor acties en activiteiten

Bijlage 3.2: Biodiverse routekaart

Bijlage 4.1: Infofiche 'Hoe organiseer ik een adoptieverkiezing?'

Bijlage 5.1: Beter Adviseren dossier 'Biodiversiteit'

Bijlage 5.2: Voorbeeld collegebesluit

Bijlage 6.1: Stappenplan charter voor biodiversiteit

Bijlage 7.1: Handleiding publieksevenementen

Bijlage 7.2: Infofiche Tips & tricks voor werve(le)nde activiteiten

Bijlage 7.3: Infofiche Happenings organiseren

Bijlage 7.4: Handleiding Tips voor een professioneel persbericht

Bijlage 7.5: Voorbeeld uitnodiging voor publieksactiviteit

Bijlage 7.6. Standaard persbericht

Bijlage 10.1: Voorbeeldartikels

Bijlage 3.1. Tips voor acties en activiteiten

Bijlage 12.1: Model subsidiereglementen

Bijlage 13.1: Evaluatieformulier Tandem

SNEUKELHAGEN, SMULBOSJES EN PROEFPARKJES

PLANT HAGEN EN BOMEN MET EETBARE VRUCHTEN:
EEN LEKKER, LEERRIJK EN ECOLOGISCH IDEE

VBV

WAT

Een sneukelhaag is een stukje natuur met een hoge aaibaarheidsfactor. Kies je liever voor een smulbosje, proefparkje of een plukboomgaard? Ook goed. Zo tover je in jouw gemeente een saai stuk straat om tot een aantrekkingsplaats voor vogels, kleine zoogdieren en insecten, maar ook voor kinderen, wandelaars en buurtbewoners! Mens en dier genieten van de eetbare vruchten van deze hagen.

DOEL

- Je verhoogt de biodiversiteit in jouw gemeente.
- Je werkt aan het draagvlak voor natuur in de gemeente.
- Je creëert actieve betrokkenheid bij natuur.
- Dit project is een uitstekende opportuniteit voor een participatief (milieu)beleid en buurtverfraaiing.

DOELGROEP

- Scholen, kinderen uit de wijk en wandelaars

UITVOERDER(S) EN MOGELIJKE PARTNERS

Gemeente, eigenaars en beheerders van natuurgebieden, jeugdverenigingen, wandelclubs, scholen, milieuraad

LINK SO

Thema: natuur

Niveau: project, indien het kadert in een groter geheel met een duidelijke visie en een minimale kostprijs van €2.500

AAN DE SLAG

Dit project leent zich uitstekend voor een participatief (milieu)beleid. In samenwerking met een werkgroep duid je een locatie aan om in te richten als sneukelhaag, smulbosje of proefpark. Zowel bij de inrichting als het aanplanten kun je de buurt en zeker de buurtkinderen betrekken.

Het zijn ook ideale plaatsen om jaarlijks stil te staan bij de natuur in de gemeente tijdens één van de welgekende campagnes zoals Dag van het Park, Dag van de Natuur, ...

Deze kofferfiche met actiekit biedt je heel wat nuttige informatie: een stappenplan, tips en kant-en-klare werkdocumenten. Je vindt er inspirerende voorbeelden, kleurprenten voor infopanelen, plantenlijsten, ...

GETUIGENIS(SEN)

“Er bestaan zoveel bessen en noten dat er voor iedereen wel iets lekkers in zit. Door te kiezen voor eetbare planten laten we mensen nog meer genieten van het groen in hun buurt. We willen dat onze parken gebruikt worden en dat kan onder andere door ervan te snoepen. Allochtone mensen hebben nog meer de gewoonte om vruchten te verzamelen. Daarnaast sneukelt jong en oud graag van bessen en noten. Sneukelhagen passen in alle openbaar groen. We hopen stilletjes dat mensen nog meer zorg zullen dragen voor het groen als ze er met volle teugen van kunnen genieten.”
(Geert Heyneman, stadsecoloog Stad Gent)

TANDEM

Tandem is: Bond Beter Leefmilieu, CVN, Dialoog, Ecolife, Natuurpunt, Velt, VBV, Vibe en WWF.

Twekerkenstraat 47 - 1000 Brussel
02 282 19 40 - info@tandemweb.be
www.tandemweb.be

STAPPEN

WAT VIND JE IN DE ACTIEKIT?

1. Informeer je over het hoe en waarom van sneukelhagen, heggen, hagen en haagkanten	Bijlage 1.1: Bondige inleiding over sneukelhagen Bijlage 1.2: Inspirerende voorbeelden met contactgegevens Bijlage 1.3: Heggen, hagen en haagkanten, een praktische gids (Regionaal Landschap Groene Corridor)
2. Stel een werkgroep samen en plan een overlegvergadering om het project op poten te zetten	Bijlage 2.1: Een oplijsting van mogelijke projectpartners met hun belangrijkste opdrachten
3. Stel het project voor op het college van burgemeester en schepenen	
4. Inventariseer potentiële standplaatsen/werk een visie uit	Bijlage 4.1: Zoek een geschikt terrein-werk een visie uit-tips
5. Stel een planning op	Bijlage 5.1: Stel een planning op: enkele basisregels Bijlage 5.2: Voorbeeld draaiboek
6. Zorg dat je beschikt over de nodige vergunningen en toelatingen	Bijlage 6.1: Vademecum voor bosuitbreiding bosverbinding voor lokale besturen
7. Dien in als S0-project	Bijlage 7.1: Randvoorwaarden voor S0-project Bijlage 7.2: Boom- en struiksoorten die in aanmerking komen voor subsidiëring
8. Stel een beplantingsplan op	Bijlage 8.1 tot 8.5: Plant-wijzer plantadvies, enkele tips, lijst van inheemse soorten, lijst van giftige soorten (LNE), technische fiches per soort
9. Stel het kostenplaatje op	Bijlage 9.1: Subsidiekanalen
10. Maak de educatieve bordjes op	Bijlage 10.1: Illustraties van struiken met eetbare vruchten, klaar voor gebruik in/op infopakketten en -bordjes Bijlage 10.2: Fiches met weetjes over struiken met eetbare vruchten, bruikbaar voor infopanelen of een lessenspakket
11. Bestel het plantgoed	http://contactpunt.inbo.be
12. Werk een concept uit voor de plantactie	Bijlage 12.1: Lijst met leuke randactiviteiten Bijlage 12.2: Boomdiploom
13. Geef de kinderen/planters of buurtbewoners duiding bij de plantactie en/of sneukelhaag	
14. Zorg voor persaandacht	
15. Bereid het te beplanten perceel voor	
16. Laat de aanwezigen genieten van de plantactie	Bijlage 16.1: Planttips voor begeleiders Bijlage 16.2: Planttips voor planters
17. Controleer de geplante bomen en struiken	
18. Organiseer een terugkomactiviteit of zorg voor een regelmatige vermelding in het gemeentelijk infoblad	Bijlage 18.1: Enkele recepten
19. Zorg voor een regelmatig beheer van de aanplant	Bijlage 19.1: Tips voor het beheer van sneukelhagen
20. Verstuur een evaluatie en verslag naar Tandem	Bijlage 20.1: Evaluatieformulier Tandem

WAT

Maak werk van gevelbegroening in je eigen gemeente. Stimuleer zo veel mogelijk inwoners en leden om te kiezen voor gevelgroen.

Gevelplanten vormen belangrijke groene stapstenen met bijhorende ecologische en educatieve waarde. Bovendien werken ze biodiversiteitbevorderend.

Gevelbeplanting brengt leven in troosteloze straten/ buurten en maakt dat de mensen zich beter in hun vel voelen (groen, bloemen en planten geven een gevoel van ontspanning en rust), brengt vogels en vlinders met zich mee en bevordert het sociaal contact in een stad. Wetenschappelijk onderzoek toont ook de effectiviteit van gevelgroen van stofval duidelijk aan.

Met dit project worden inwoners en leden optimaal gestimuleerd voor het kiezen en plaatsen van straatgevelgroen. Dit vertaalt zich onmiddellijk door meer groen in de buurt.

DOEL

- Meer groen in de straat/wijk/gemeente.
- Meer biodiversiteit: meer planten en groen zorgen voor meer vogels en insecten.

DOELGROEP

- Iedereen, alle inwoners

UITVOERDER(S) EN MOGELIJKE PARTNERS

Uitvoerders: Gemeente, wijkcomités, Veltafdeling, lokale natuurvereniging, inwoners

Partners: klimaatactiegroepen, handelaars (plantenkwekers) uit de gemeente, verenigingen, etc.

LINK SO

Thema: Natuur

Niveau: Onderscheidingsniveau

AAN DE SLAG

Zorg voor een eenvoudig gemeentelijk reglement inzake straatgeveltuintjes. Communiceer enthousiast via verschillende kanalen.

Organiseer een vorming over straatgeveltuintjes voor de inwoners.. Stimuleer de aanleg van straatgeveltuintjes door een bon te geven voor aankoop van plantgoed, een subsidie toe te kennen of een samenaankoop te organiseren. Organiseer een plantdag in een wijk of straat. Hou een wedstrijd voor het mooiste straatgeveltuintje. Geef als

STRAATGEVELTUINTJES

FLEUR JE GEVEL OP.
BRENG GROEN IN JE STRAAT!

VELT

gemeente of vereniging zelf het goede voorbeeld door ook gevelplanten te plaatsen.

GETUIGENIS(SEN)

“In Diest slaan de gemeente en de plaatselijke Velt- en Natuurpuntafdeling de handen in elkaar met de vraag: Kleur je mee aan Diest?

Gevelbeplanting in een stad geeft kleur, vandaar de titel voor de wedstrijd. Natuurpunt gaat voor het belang van de vlinderpopulatie, Velt is meer geïnteresseerd in het moestuinieren in potten en bakken, gifvrij tuinieren, de kringloop in de tuin en het composteren.

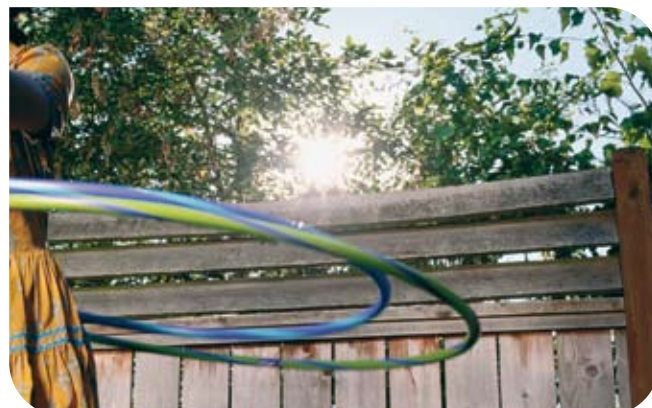
Twee verenigingen die de krachten bundelen is een mooi gegeven. Ieder heeft zijn eigen inbreng en kan zo een ruimer publiek warm krijgen voor de boodschap. Het moestuinieren is een pluspunt en een succesverhaal zeker nu in tijden van crisis. Het zijn de nieuwe dingen zoals verticaal tuinieren of in potten en bakken die jonge mensen aanspreken, waardoor ze zeer gemotiveerd aan de slag gaan. Regelmatig duidelijke info of infobronnen geven en op regelmatige tijdstippen een aanvullende activiteit rond het thema aanbieden, is belangrijk.”

(Karen Poel, Velt West-Limburg en Diest)

TANDEM

Tandem is: Bond Beter Leefmilieu, CVN, Dialoog, Ecolife, Natuurpunt, Velt, VBV, Vibe en WWF.

Twekerkenstraat 47 - 1000 Brussel
02 282 19 40 - info@tandemweb.be
www.tandemweb.be

STRAATGEVELTUINTJES

FLEUR JE GEVEL OP.
BRENG GROEN IN JE STRAAT!

STAPPEN

WAT VIND JE IN DE ACTIEKIT?

VOORBEREIDING

1. Informeer je over straatgeveltuintjes	Bijlage 1.1: Achtergrondinfo: meerwaarde van gevelgroen
2. Organiseer een startvergadering	Bijlage 2.1: Lijst met mogelijke partners
3. Bespreek mogelijke acties	Bijlage 3.1: Aanvraagformulier Velt-vorming
4. Stel je planning en timing op	Bijlage 4.1: Voorbeeldplanning
5. Ga op zoek naar subsidies	
6. Communiceer enthousiast	Bijlage 6.1: Voorbeeld persbericht

UITVOERING

7. Vereenvoudig het gemeentelijk reglement	Bijlage 7.1: Voorbeeld reglement
8. Geef zelf het goede voorbeeld	Bijlage 8.1: Plantenlijst
9. Promoot straatgeveltuintjes bij herinrichtingwerken aan een straat en biedt aanleg ervan gratis aan	
10. Organiseer de Velt-vorming 'Straatgeveltuintjes'	
11. Organiseer een wedstrijd	Bijlage 11.1: Voorbeeld: brochure Diest Bijlage 11.2: Voorbeeld: project Edegem
12. Stippel een wandelroute uit langs goede en minder goede voorbeelden van gevelgroen	
13. Organiseer een samenaankoop van planten	
14. Organiseer een gezamenlijke plantendag	
15. Sluit af meteen fototentoonstelling	

NAWERKING

16. Verstuur een evaluatie en verslag naar Tandem	Bijlage 16.1: Evaluatieformulier Tandem
---	---

DURF TUINIERN ZONDER PESTICIDENVRIJ TUINIERN VELT

WAT

Alle gemeenten werken reeds actief aan een pesticidenvrij beheer van het openbaar domein in het kader van het decreet 'reductie van bestrijdingsmiddelen'. Dit reductieplan verplicht elke gemeente ook om de burgers te sensibiliseren. De campagne 'Durf tuinieren zonder' is een ideaal project hiervoor.

Dit project stimuleert particulieren om hun tuin en verhardingen 'zonder' te beheren: zonder synthetische bestrijdingsmiddelen of kunstmeststof. Iedere 'durver' wordt beloond met een tuinbordje. Het project stelt verschillende initiatieven voor: van vormingsmomenten en kijktuinen tot een actieve oproep om pesticiden in te zamelen.

DOEL

- Het gebruik van pesticiden en kunstmest verminderen: 6000 gezinnen hebben een bordje 'Zonder is gezonder' uithangen tegen eind 2010.
- Grotere biodiversiteit in Vlaanderen.

DOELGROEP

- Inwoners met tuin of verharding.

UITVOERDER(S) EN MOGELIJKE PARTNERS

Primaire uitvoerder: milieuableider, Veltafdelingen

Partners: groendienst, milieudienst, lokale natuurverenigingen, andere geïnteresseerden

LINK SO

Thema: Water

Niveau: Basisverplichting

AAN DE SLAG

Communiceer enthousiast via gemeentelijke kanalen, milieuraad, verenigingen over de acties. Geef zelf het goede voorbeeld en beloon je gemeenteschool/gemeentelijke tuin/... met een groot bord 'Zonder is Gezonder'.

Stimuleer tegelijkertijd je inwoners om zelf ook zo'n tuinbord 'Zonder is gezonder' aan te vragen. Organiseer een pesticideninzameling op het containerpark en een vorming rond pesticidenvrij tuinieren.

Sluit aan bij het Ecotuinweekend en ondersteun deelnemende tuinen door middel van een fiets- of wandellus.

GETUIGENIS(SEN)

"Maar al te gemakkelijk grijpen we naar chemische bestrijdingsmiddelen om onkruid en plagen te bestrijden.

Nochtans bestaan er heel wat alternatieven om op een milieuvriendelijke manier te tuinieren. Met de GIFVRIJE WEKEN stelt EcoWerk de nadelige gevolgen van chemische bestrijdingsmiddelen extra in de kijker. Inwoners worden gestimuleerd om restjes en verpakkingen van pesticiden af te geven bij het klein gevaarlijk afval op het containerpark. In ruil krijgen ze een kleine attentie en info over mogelijke alternatieven om plagen te bestrijden met respect voor de natuur. Want... zonder is gezonder!"

(Sara Coessens van intercommunale Ecowerk)

TANDEM

Tandem is: Bond Beter Leefmilieu, CVN, Dialoog, Ecolife, Natuurpunt, Velt, VBV, Vibe en WWF.

Twekerkenstraat 47 - 1000 Brussel
02 282 19 40 - info@tandemweb.be
www.tandemweb.be

STAPPEN

VOORBEREIDING

1. Informeer je over het gebruik van pesticiden
2. Organiseer een startvergadering
3. Bespreek mogelijke acties
4. Stel je planning en timing op
5. Ga op zoek naar subsidies
6. Communiceer enthousiast

WAT VIND JE IN DE ACTIEKIT?

- Bijlage 1.1: Achtergrondinfo: 7 feiten over pesticiden / pesticiden tasten je vruchtbaarheid aan
- Bijlage 1.2: Doelstellingen
- Bijlage 2.1: Lijst met mogelijke partners
- Bijlage 3.1: Aanvraagformulier Velt-vorming
- Bijlage 4.1: Voorbeeldplanning
- Bijlage 6.1: Voorbeeld persbericht

UITVOERING

7. Geef zelf het goede voorbeeld
8. Organiseer de Velt-vorming 'Milieuvriendelijk beheer van verhardingen'
9. Organiseer een pesticideninzameling op het containerpark
10. Beloon je inwoners met 'Zonder is gezonder'-bordjes
11. Sluit aan bij het Velt-ecotuinweekend
12. Organiseer een proeverij van lokale bio-producten uit moestuinen in de gemeente
13. Organiseer een gifvrije week

- Bijlage 8.1: Achtergrondinfo vorming verhardingen
- Bijlage 9.1: Achtergrondinfo pesticideninzameling
- Bijlage 10.1: Voorbeelden verdeelacties
- Bijlage 11.1: Tips organisatie ecotuindagen
- Bijlage 11.2: Voorbeeld Aalst
- Bijlage 13.1: Achtergrondinfo gifvrije week
- Bijlage 13.2: Voorbeeld gifvrije week

NAWERKING

14. Verstuur een evaluatie en verslag naar Tandem

- Bijlage 14.1: Evaluatieformulier Tandem

WAT

Van boer tot op je bord: het lijkt een eenvoudige, korte weg. En toch dragen de verschillende ingrediënten van onze dagelijkse maaltijd een heel ander verhaal met zich mee. Sommige producten hebben de halve wereld afgereisd alvorens ze op ons bord belanden. Anderen kregen een lading pesticiden over zich of werden geoogst in mensonwaardige omstandigheden.

Genieten van lekkere groenten uit volle grond, de smaak proeven van brood dat de tijd heeft gekregen te rijzen, van onbehandeld fruit dat gerijpt is in de zon... Iedereen zou toegang moeten krijgen tot gezond en smakelijk voedsel met een hoge voedingswaarde. Ook in de toekomst!

Stel als gemeente of vereniging je eigen duurzaam menu samen om jouw inwoners en leden bewust te maken van het verhaal achter duurzame voeding. Door te weten wat we eten, kunnen we de milieu-impact verkleinen en houden we naast economische en ecologische, ook rekening met sociale belangen. Hierdoor draag je ook bij tot de verwezenlijking van de criteria waardoor jouw gemeente FairTradeGemeente kan worden.

DOEL

- Bewust en lekker consumeren
- Globale milieu-impact via voeding verlagen
- Globale sociale impact via voedsel verbeteren

DOELGROEP

- Gemeentepersoneel, inwoners, openbare instellingen, scholen, restaurants, ...

UITVOERDER(S) EN MOGELIJKE PARTNERS

Velt-afdeling, trekkersgroep FairTradeGemeente, Voedselteams, Vredeseilanden, Bioforum, EVA vzw, Oxfam-Wereldwinkels, natuurvoedingswinkel, enz.

LINK SO

Thema: milieuverantwoord productgebruik

Niveau: onderscheiding

AAN DE SLAG

Stel je eigen vier gangenmenu samen. Begin bij het aperitief om de verschillende aspecten van duurzame voeding te leren kennen en in je eigen gemeente of vereniging enkele doelstellingen op te stellen. Omdat dit maar een kleine gang is, zijn alle gerechten inclusief. Bij de soep tref je de nodige voorbereidingen, waarna je tijdens de hoofdschotel echt aan de slag kan gaan. Hier kan je een aantal keuzes maken van

SMAKELIJK (GEW)ETEN

EEN DUURZAAM MENU IN VIER GANGEN

VELT

acties en/of projecten.

Het zoete dessert brengt een evaluatie met zich mee van de uitgevoerde acties, en hoe de impact van voeding in de gemeente of vereniging nu veranderd is.

GETUIGENIS(SEN)

Samen met Vredeseilanden en Duet werkte de Milieudienst van de Stad aan de verduurzaming van haar eigen personeelsrestaurant. Er werd gezocht naar enkele veranderingen die een positieve milieu-impact zouden teweeg brengen. Zo werden de traditionele frisdranken vervangen door lokale biosapjes, groenten worden pas aangeboden als ze op de seizoenskalender staan, er is seizoensfruit voor de verse fruitsla, en tijdens het aardappelseizoen zijn de verse aardappelen van biologische teelt. Het uitgangspunt is dat een zo kort mogelijke keten de meest duurzame is, maar bepaalde producten zijn natuurlijk niet in België of Europa te verkrijgen. Dan streeft de stad naar zoveel mogelijke Fair trade producten. Zo is de chocolade voor de chocomousse of de koffie afkomstig van eerlijke handel.

Daarnaast hanteert de stad Gent als groot aandachtspunt het verminderen van de vleesconsumptie. Hiertoe heeft de stad Gent samen met EVA vzw de actie Donderdag Veggiedag opgestart.

Tom Balthazar, schepen voor milieu, stadsontwikkeling en wonen in Gent, vertelt: "Elke donderdag koken de stadscholen en het personeelsrestaurant van de stad volledig vegetarisch, en ook andere scholen en heel veel Gentse restaurants doen intussen al mee."

TANDEM

Tandem is: Bond Beter Leefmilieu, Ecolife, Natuurpunt, Velt, VIBE en Dialoog.

Twekerkenstraat 47 - 1000 Brussel
02 282 19 40 - info@tandemweb.be
www.tandemweb.be

STAPPEN

APERITIEF

1. Informeer jezelf

Bijlage 1.1: Infobrochure

Bijlage 1.2: Interessante links

2. Voorbeeld: totaalconcept duurzame voeding

Bijlage 2.1: Laakdal

3. Formuleer doelstellingen

SOEP

4. Ga op zoek naar partners en plan een verkennende vergadering

Bijlage 4.1: Lijst met mogelijke partners

5. Stel een planning en timing op

6. Ga op zoek naar subsidies

7. Communiceer enthousiast

Bijlage 7.1: Voorbeeld persbericht

HOOFDSCHOTEL

8. Inwoners informeren en sensibiliseren

Bijlage 8.1: Groenten- en fruitkalender

Bijlage 8.2: Biobabbel: workshop

Bijlage 8.3: Ecosmos: workshop

Bijlage 8.4: Tocht langs grote producenten

9. Informeren aankoopbeleid stad/bedrijf rond duurzame voeding - duurzame catering

Bijlage 9.1: Duurzame grootkeukens

Bijlage 9.2: Aanbesteding biobroodjes

Bijlage 9.3: Brochure duurzame catering

10. Bioboeren zoeken of helpen opstarten

Bijlage 10.1: Bio zoekt boer

Bijlage 10.2: Boerenmarkt: getuigenis

11. Richt een voedselteam op

Bijlage 11.1: Het opstarten en ondersteunen van een voedselteam

Bijlage 11.2 Getuigenis Limburg

12. Donderdag Veggiedag

Bijlage 12.1: Uitnodiging en info voor gemeenten

Bijlage 12.2: Getuigenis stad Gent

13. Doe de Bioweek

Bijlage 13.1: Organiseer een bio-ontbijt

Bijlage 13.2: Biogids voor lokale besturen

Bijlage 13.3: Biomarkt

14. Oogsten en bewaren

Bijlage 14.1: Velt-vorming Lang leve de oogst

15. Lokaal streekproduct in Fair Trade-jasje

Bijlage 15.1: Hasseltse speculaas

16. Duurzame voeding op school

Bijlage 16.1: Aanbod Velt

Bijlage 16.2: aanbod Oxfam Wereldwinkel

Bijlage 16.3 Aanbod EVA

Bijlage 16.4: Potverdorie eet normaal

17. Samenwerking met plattelandscentrum

Bijlage 17.1: Uitnodigingsbrief gemeenten

DESSERT

18. Maak een evaluatie

Bijlage 18.1: Evaluatieformulier

CHARTER VOOR BIODIVERSITEIT

HANDEN IN ELKAAR VOOR LOKALE BIODIVERSITEIT

NATUURPUNT

WAT

De gemeente stelt samen met een natuurvereniging een lokaal biodiversiteitsactieplan op en ondertekent het Charter voor Biodiversiteit. De meerwaarde van dit charter is dat de gemeente en het middenveld de handen in elkaar slaan om het biodiversiteitsverlies op eigen grondgebied een halt toe te roepen. Gebruik het Charter als instrument om sterke ideeën in de praktijk te brengen en mooie voorbeeldprojecten extra in de verf te zetten!

Het charter is onderverdeeld in vier actiedomeinen:

- Gebiedsgericht
- Soortgericht
- Natuur dicht in je buurt (natuur in de omgeving van de mens)
- Natuur voor iedereen (communicatie- en sensibilisatieacties)

In het lokaal biodiversiteitsactieplan voorziet men voor elk van de actiedomeinen minstens twee acties.

DOEL

- Je verhoogt de biodiversiteit in jouw gemeente.
- Je werkt aan het draagvlak voor natuur in de gemeente.
- Je creëert actieve betrokkenheid bij natuur.
- Dit project is een uitstekende opportuniteit voor een participatief (milieu)beleid en buurtverfraaiing.

DOELGROEP

- Gemeenten en verenigingen.

UITVOERDER(S) EN MOGELIJKE PARTNERS

De gemeente en verenigingen voeren dit project samen uit. Probeer ook andere partners bij (deelaspecten van) dit project te betrekken (zoals verenigingen, landbouwers, regionale landschappen, provincies en bedrijven).

LINK SO

Thema: natuur

Niveau: basisniveau, onderscheiding en projectniveau.

AAN DE SLAG

Om werk te maken van een ambitieus lokaal biodiversiteitsbeleid is een inventarisatie van de realisaties en werkpunten cruciaal. Na een analyse van het beleid stel je samen een plan op met concrete biodiversiteitsacties. Leg dit actieplan voor aan de milieuraad en het college ter goedkeuring. Organiseer een publiek ondertekeningsmoment. Zorg dat de ondertekening

geen dode letter blijft, neem de punten uit het actieplan op in het gemeentelijk Milieubeleidsplan en -jaarprogramma. Maak van de uitvoering van het actieplan een vast punt op de milieuraad. Gebruik de inspirerende instrumenten uit de actiekoffer om van de ondertekening en uitvoering van het Charter voor Biodiversiteit een succes te maken.

GETUIGENIS(SEN)

“De gemeente en Natuurpunt Herent werken heel goed samen. Het Charter voor Biodiversiteit van Natuurpunt stelde ons in de gelegenheid om een erg mooi programma uit te werken rond natuur, biodiversiteit, water en open ruimte. Op die manier werken we toekomstgericht aan de bescherming van de biodiversiteit in Herent.”

(Joris De Coster, voorzitter Natuurpunt Herent)

TANDEM

Tandem is: Bond Beter Leefmilieu, CVN, Dialoog, Ecolife, Natuurpunt, Velt, VBV, Vibe en WWF.

Twekerkenstraat 47 - 1000 Brussel
02 282 19 40 - info@tandemweb.be
www.tandemweb.be

STAPPEN

VOORBEREIDING

1. vereniging – Neem contact op met de gemeente en maak duidelijk dat je graag samen wil werken rond biodiversiteit in de gemeente
gemeente – Nodig de lokale natuurverenigingen uit om samen aan de slag te gaan met het biodiversiteitscharter
2. vereniging - Inventariseer welke acties jullie al ondernemen in de gemeenten en werk een voorstel uit welke bijkomende acties jullie willen gerealiseerd in de gemeente
gemeente - Inventariseer welke biodiversiteitsacties je al onderneemt in de gemeente
3. Volg samen de workshop 'Charter voor Biodiversiteit en actieplan'

OVERLEG

4. Plan een overleg
5. Leg de resultaten van de biodiversiteitsbevraging samen en trek conclusies
6. Stel samen een actieplan met biodiversiteitsacties op
7. Advisering door MAR en goedkeuring door gemeentebestuur

EVENEMENT

8. Maak van de ondertekening een feest
9. Vraag een Tandemsubsidie aan

UITVOERING EN EVALUATIE

10. Breng Natuurpunt op de hoogte van jouw actie!
11. Implementatie in het milieujaarprogramma
12. Monitoring en opvolging
13. Communicatie
14. Verstuur een evaluatie en verslag naar Tandem

WAT VIND JE IN DE ACTIEKIT?

- Bijlage 1.1: Voorbeeld en sjabloon van biodiverse nieuwjaarsbrief aan de gemeente
Bijlage 1.2: Infofiche Charter voor Biodiversiteit
Bijlage 1.3: Infofiche Internationaal jaar van de Biodiversiteit
Bijlage 1.4: Modeladvies 'Biodiversiteit'
- Bijlage 2.1: Biodiversiteitsbevraging

- Bijlage 3.1: Inschrijvingsformulier workshop

- Bijlage 5.1: LSD – U: voorbeeld van overlegtactiek
Bijlage 5.2: Stappenplan Natuurpunt Dilbeek
- Bijlage 6.1: 101 (bio)diverse actiepunten + 2 brochures met extra activiteitentips
Bijlage 6.2: Engagementsstekst Charter voor Biodiversiteit
Bijlage 6.3: Invulbaar actieprogramma
Bijlage 6.4: Voorbeeld actieplan Tienen, Haacht en Bierbeek
- Bijlage 7.1: Voorbeeld collegebesluit
Bijlage 7.2: Tandem kadervorming 'Waar was jij in 2010'

- Bijlage 8.1: Handleiding publieksevenementen
Bijlage 8.2: Infofiche Tips en tricks voor werve(le)nde activiteiten
Bijlage 8.3: Infofiche Happenings organiseren
Bijlage 8.4: Handleiding Tips voor een persbericht

- Bijlage 12.1: Actievoorbeld: hernieuwingsactie Herent
Bijlage 13.1: Voorbeeldartikel
Bijlage 14.1: Evaluatieformulier Tandem

WAT

Lokale besturen en verenigingen nemen samen de spade in de hand voor meer lokale natuur. Knotten, snoeien, plaggen, boompjes aanplanten of maaisel afvoeren. In de natuur is altijd iets te doen! In Vlaanderen worden op dit moment meer dan 500 natuurgebieden beheerd door natuurverenigingen zoals Natuurpunt. De meeste van die gebieden worden beheerd door geëngageerde vrijwilligers, ondersteund door professionele arbeiders en planners. Lokale besturen kunnen een handje helpen bij het beheer door: financiële of logistieke ondersteuning, (gemeente-) gronden ter beschikking te stellen of in het gemeentelijke infoblad aandacht te besteden aan natuur(beheer) en de inwoners op te roepen om de handen uit de mouwen te steken.

DOEL

- Natuurwaarden in je gemeente verhogen;
- Vergroten van het maatschappelijk draagvlak voor natuur;
- Ruimere bekendheid van je lokaal natuurgebied en de planten en dieren die er leven;
- Meer mogelijkheden creëren voor zachte recreatie.

DOELGROEP

- Lokale besturen, alle inwoners en (natuur-) verenigingen

UITVOERDER(S) EN MOGELIJKE PARTNERS

Primaire trekker: natuurvereniging en lokaal bestuur
Partners: verenigingen, jeugdgroepen, scholen, bedrijven

LINK SO

Thema 'Natuur': projectniveau

AAN DE SLAG

In heel veel gemeenten bestaan al samenwerkingsverbanden tussen lokale besturen en natuurverenigingen in het kader van aankoop, beheer en/of openstelling van natuurgebieden. Dit projectmodel geeft een leidraad om de (bestaande) samenwerking op te starten en/of te versterken en biedt instrumenten aan om nieuwe doelgroepen te betrekken bij natuurbeheer en -bescherming. Bekijk het stappenplan met de verschillende soorten acties. Je kunt het stappenplan volgen of er een aantal (deel-) acties uit-pikken.

EEN NATUURGEBIED IN JE GEMEENTE

AANKOOP, BEHEER EN OPENSTEL- LING VAN NATUURGEBIEDEN

NATUURPUNT

In de actiekit vind je modelsubsidierglementen, goede voorbeelden, voorbeelden van gebiedsfolders en -infoborden, inspiratie voor laagdrempelige acties en activiteiten, ...

GETUIGENIS(SEN)

“De gemeente heeft een belangrijke taak in het behoud van natuur en het overleven van soorten. De beste behoudsstrategie is de aankoop van natuur. Door samen te werken met Natuurpunt zijn we in staat om op een kosten-effectieve manier natuurgebied in de gemeente te verwerven. Samenwerken voor meer, betere en beter toegankelijke natuur, dat is de boodschap!”

Johan Asselberghs, Milieuambtenaar Liedekerke

TANDEM

Tandem is: Bond Beter Leefmilieu, CVN, Dialoog, Ecolife, Natuurpunt, Velt, VBV, Vibe en WWF.

Twekerkenstraat 47 - 1000 Brussel
02 282 19 40 - info@tandemweb.be
www.tandemweb.be

EEN NATUURGEBIED IN JOUW GEMEENTE

AANKOOP, BEHEER EN OPENSTEL- LING VAN NATUURGEBIEDEN

STAPPEN

WAT VIND JE IN DE ACTIEKIT?

1. Aankoop van nieuw natuurgebied	Bijlage 1.1: Link met de SO Bijlage 1.2: Stappenplan Aankoop van terreinen door terreinbeherende vereniging Bijlage 1.3: Model subsidiereglement voor aankoop van natuurgebied Bijlage 1.4: Voorbeeld collegebesluit
2. In beheer geven van niet-gebruikte gemeentegronden	Bijlage 2.1: Model huurovereenkomst
3. Beheer van natuurgebieden	Bijlage 3.1: Infofiche Hands uit de mouwen voor meer natuur Bijlage 3.2: Model subsidiereglement voor uitvoeren van natuurbeheerwerken door verenigingen Bijlage 3.3: Actievoorbeld: Poelenactieplan Merelbeke Bijlage 3.4: Actievoorbeld: Samenwerking rond beheer en openstelling in gemeente
4. Sensibilisatie: engageren = activeren	Bijlage 4.1: Voorbeeld van gebiedsfolder Bijlage 4.2: Brochure In de bres voor een rijke biodiversiteit Bijlage 4.3: Actievoorbeld: Bezoekerscentrum Sint-Truiden
5. Verstuur een evaluatieformulier en verslag naar Tandem	Bijlage 5.1: Evaluatieformulier Tandem

SPEEL IN HET BOS

EEN NATUURLIJKE SPEELPLEK
IN JOUW GEMEENTE

VBV

WAT

Elke gemeente zou minstens één speelzone moeten hebben: een plek in een bos of een natuurreservaat waar kinderen vrij kunnen ravotten. Dit kan op openbaar, maar ook op privédomein. De afbakening moet steeds in goed overleg met alle betrokkenen gebeuren. En eenmaal afgebakend is een leuke inspeeldag heel belangrijk.

Deze fiche en bijbehorende actiekits leggen concreet uit hoe je een speelzone realiseert. Als je een nieuw speelbos wil aanleggen, kan je best eerst de fiche over bosplantacties raadplegen.

DOEL

- De realisatie van minstens één speelzone, een speelplek in een bos of een natuurreservaat waar kinderen naar hartenlust in de natuur kunnen ravotten.
- Kinderen de natuur laten (her)ontdekken en aanleren zorgzaam om te gaan met de natuur om hen heen.
- Speelkansen creëren én bouwen aan het draagvlak voor natuur bij de volwassenen van morgen.

DOELGROEP

- Plaatselijke jeugd en jeugdverenigingen, scholen, buurtkinderen

UITVOERDER(S) EN MOGELIJKE PARTNERS

Gemeente, lokale jeugdverenigingen, scholen, jeugdraad

LINK SO

Thema: natuur

Niveau: project

AAN DE SLAG

Het aanduiden van speelzones gebeurt in overleg met de boscijneers en bosbeheerders, lokale milieu- en jeugdverenigingen, de lokale milieuvadvisraad, de jeugdraad en het Agentschap voor Natuur en Bos, dat instaat voor de goedkeuring. Naast gemeentebossen komen ook andere openbare bossen en privébossen in aanmerking als speelzone. In de volksmond worden speelzones ook wel 'speelbossen' genoemd. Deze term is misleidend, want speelzones kunnen ook in natuurreservaten gerealiseerd worden.

Eens de procedure rond is, nodig je alle kinderen van de gemeente uit om samen het nieuwe speelbos in te spelen. In de actiekits vind je: een stappenplan, achtergrondinformatie, praktische tips en kant-en-klare documenten om het hele proces vlot te doorlopen.

GETUIGENIS(SEN)

“Het is leuk om de spelende kinderen in onze speelzones te observeren. Ze zijn creatief met alles wat ze er vinden: ze maken kampen, bouwen aan de takkenwallen en hollen van de heuveltjes. En, ze maken vooral heel veel plezier. Het is prettig om zien dat dit nog mogelijk is in een wereld waar kinderen maar al te vaak aan een TV- of computerscherm gekluisterd zitten.”

(Antonia Geerts, milieudienst, Stad Aalst)

TANDEM

Tandem is: Bond Beter Leefmilieu, CVN, Dialoog, Ecolife, Natuurpunt, Velt, VBV, Vibe en WWF.

Twekerkenstraat 47 - 1000 Brussel
02 282 19 40 - info@tandemweb.be
www.tandemweb.be

STAPPEN

WAT VIND JE IN DE ACTIEKIT?

1. Informeer je over het hoe en waarom van speelzones	Bijlage 1.1: Actiegerichte handleiding speelzones in bossen Bijlage 1.2: Interessante informatiebronnen
2. Stel een werkgroep samen	Bijlage 2.1: Een niet-limitatieve lijst van mogelijke partners met hun mogelijke opdracht tandem@vbv.be
3. Vraag de VBV om een gratis werksessie/spreekbeurt over het hoe en waarom van speelzones	
4. Stel het project voor op het college van burgemeesters en schepenen	Bijlage 4.1: Voorbeeld collegebesluit voor de aankoop en realisatie van een speelzone
5. Zoek een terrein	Zie stap 1a Actiegerichte handleiding voor speelbossen
6. Stel een timing en draaiboek op	Bijlage 6.1: Enkele basisregels bij het opstellen van de timing Bijlage 6.2: Een voorbeeld van een beknopt draaiboek
7. Zorg dat je beschikt over de nodige vergunningen en toelatingen	
8. Organiseer een inspraakmoment	Bijlage 8.1 tot 8.10: uitgewerkt scenario, handleiding, fotoprojectie, inspraakmethodieken, voorbeeld brieven, voor scholen en jeugdverenigingen
9. Stel een inrichtingsplan op	Bijlage 9.1 tot 9.6: voorbeelden bestaande inrichtingsplannen www2.vlaanderen.be/ruimtelijk/index.html
10. Vraag, indien nodig, een stedenbouwkundige vergunning aan	
11. Stel, indien relevant, een beplantingsplan op	Zie Tandemkofferfiche 'Sneukelhagen' en/of 'Plant een bos'
12. Maak het kostenplaatje op	Bijlage 12.1: Bundel met subsidiekanalen voor groene speelruimte (Steunpunt Jeugd) Bijlage 12.2: Link met de samenwerkingsovereenkomst gemeenten 2008 -2013
13. Stel een toegankelijkheidsregeling en een bebordingsplan op	Bijlage 13.1: Sjabloon voor een toegankelijkheidsregeling Bijlage 13.2: Voorbeeld toegankelijkheidsregeling Kluisbos (tekst- en kaartgedeelte) Bijlage 13.3: Voorbeeld bebordingsplan Kluisbos Bijlage 13.4: Toelichting bij het bebordingsplan Kluisbos
14. Start de erkenningprocedure voor de speelzone op	www.natuurenbos.be
15. Voer het inrichtingsplan uit	Zie Tandemkofferfiche Plant een bos
16. Zorg voor een infobord	Bijlage 16.1: Voorbeeld bosspelregels Bijlage 16.2 tot 16.4: Pictogrammen
17. Plaats de toegankelijkheidsborden, toegankelijkheidsregeling en eventuele bosspelregels in de speelzone	
18. Organiseer een inspeeldag	Bijlage 18.1: Draaiboek voor spelnamiddag
19. Organiseer een terugkomactiviteit	Bijlage 19.1: Milieukalender
20. Onderhoud de speelzone	
21. Verstuur een evaluatie en verslag naar Tandem	Bijlage 21.1: Evaluatieformulier Tandem

AVONTUURLIJK SPEELGROEN?

DAT MOET JE ZEKER DOEN!

VBV

WAT

Leuke jeugdherinneringen spelen zich vaak af in een bos, op een braakliggend terrein, in een modderpoel, ... en dat is niet toevallig. Kinderen vinden spelen in de vrije natuur fijn. Omdat tegenwoordig steeds minder kinderen de kans krijgen om vrij in de natuur te spelen is het belangrijk dat speeltuinen, -(school)plaatsen en -(scouts)terreinen een meer natuurlijke toets krijgen. Zo krijgen meer kinderen opnieuw de kans om de natuur te ontdekken en te genieten van de uitdagingen en de verrassingen die de natuur biedt. Deze fiche en bijhorende actiekit leggen concreet uit hoe je samen jeugdverenigingen, scholen, buurtbewoners, ... werk maakt van meer avontuurlijk speelgroen in jouw gemeente.

DOEL

- Je realiseert minstens één avontuurlijke speelplek op een school, in een openbaar park of op een terrein van een lokale jeugdvereniging.
- Je laat kinderen de natuur (her)ontdekken en leert hen zorgzaam om te gaan met de natuur om hen heen.
- Je werkt aan het draagvlak voor natuur in jouw gemeente.
- Je verhoogt de biodiversiteit in jouw gemeente.
- Je creëert actieve betrokkenheid bij de natuur.

DOELGROEP

- Plaatselijke jeugd en jeugdverenigingen, scholen, buurtkinderen

UITVOERDER(S) EN MOGELIJKE PARTNERS

Plaatselijke jeugd en jeugdverenigingen, scholen, buurtkinderen

LINK SO

Thema: duurzame ontwikkeling

Niveau: project, indien alle scholen en/of jeugdverenigingen van de gemeente een gelijke kans krijgen om deel te nemen aan het vergroeningsproject.

AAN DE SLAG

Dit project leent zich uitstekend voor een participatief(milieu) beleid. In samenwerking met een werkgroep organiseer je een inspraakmoment, maak je een inventarisatie van de bestaande en gewenste toestand, werk je de plannen uit en begeleidt je de uitvoering van de werken.

Deze kofferfiche met actiekit biedt je heel wat nuttige informatie: een stappenplan, tips en kant-en-klare werkdo-

cumenten. Je vindt er inspirerende voorbeelden, kleurprenten voor infopanelen, plantenlijsten, ...

GETUIGENIS(SEN)

“Opgroeien in de stad, dat is leuk! Er is altijd iets om te doen of te ontdekken. Maar midden in de stad is het soms moeilijk om natuurervaringen op te doen. Respect voor en verwondering over de natuur leer je in de eerste plaats niet in de klas. Je leert het door zelf, of samen met vrienden, op ontdekkingstocht te gaan. Daarom vindt de stad het belangrijk om kinderen en jongeren die kans op natuurontdekkingen te bieden. Bijvoorbeeld op hun schoolspeelplaats, een plek waar ze bijna elke dag vertoeven.”

TANDEM

Tandem is: Bond Beter Leefmilieu, CVN, Dialoog, Ecolife, Natuurpunt, Velt, VBV, Vibe en WWF.

Twekerkenstraat 47 - 1000 Brussel
02 282 19 40 - info@tandemweb.be
www.tandemweb.be

STAPPEN

WAT VIND JE IN DE ACTIEKIT?

1. Informeer jezelf en de betrokken diensten over het hoe en waarom van speelgroen	Bijlage 1.1: Bondige inleiding over speelgroen Bijlage 1.2: informatiebronnen
2. Bepaal de doelgroep van je project	Bijlage 2.1: Voorstelling en randvoorwaarden van MOS-werking
3. Stel een werkgroep samen en plan een overlegvergadering om het project op poten te zetten	Bijlage 3.1: Presentatie over speelgroen Bijlage 3.2 : Uitgestippelde fietsroute langs gerealiseerd speelgroen in Gent
4. Stel het project voor op het college van burgemeesters en schepenen	Bijlage 4.1: Voorbeeld collegebesluit Bijlage 4.2: Presentatie van speelgroen
5. Organiseer een selectieprocedure voor kandidaatverenigingen/scholen	Bijlage 5.1-5.4: Voorbeelden folder en inschrijvingsformulier speelgroenwedstrijd voor jeugdverenigingen (LNE, afgerond project) en voor wedstrijd natuurspeelplaatsen voor scholen (Stad Antwerpen, afgerond project)
6. Stel een tijdsplan op	Bijlage 6.1: Enkele regels bij het opstellen van de planning Bijlage 6.2: Voorbeeld tijdsplan wedstrijd natuurspeelplaatsen voor scholen (Stad Antwerpen, afgerond project)
7. Dien indien mogelijk in als SO-project	Bijlage 7.1: www.lne.be : Richtlijnen voor vergroening van speelomgeving van scholen en jeugdverenigingen
8. Informeer de geselecteerde jeugdverenigingen/scholen	Bijlage 8.1: Presentatie over speelgroen
9. Maak een inventaris van de huidige toestand	Bijlage 9.1: Aandachtspunten bij een terreinanalyse
10. Organiseer een inspraakmoment	Bijlage 10.1: Presentatie met speelgroenideeën Bijlage 10.2: Inspraakmethodieken (LNE) Bijlage 10.3: Inspraakformulier voor ouders (School De Toverberg, Gent)
11. Stel een inrichtingsplan op	Bijlage 11.1: Enkele voorbeelden van inrichtingsplannen Bijlage 11.2: Inspirerende informatiebronnen
12. Stel een beplantingsplan op	Bijlage 12.1: Lijst van giftige soorten (LNE) Bijlage 12.2: Oogje op inheems. Het hoe en waarom van inheems en autochtoon plantsoen
13. Vraag indien nodig een stedenbouwkundige vergunning aan	
14. Maak het kostenplaatje op	Bijlage 14.1: Enkele richtlijnen Bijlage 14.2: Subsidiekanalen voor groene speelruimte (Steunpunt Jeugd)
15. Bestel het plantgoed	Bijlage 15.1: http://contactpunt.inbo.be
16. Voer het inrichtingsplan (gedeeltijk) uit	Bijlage 16.1: Planttips voor begeleiders Bijlage 16.2: Planttips voor planters
17. Voer een controle uit van het plantgoed en de constructies	
18. Zorg voor pers aandacht	Bijlage 18.1: Voorbeeldartikel voor gemeenteblad
19. Zorg voor een regelmatig beheer en onderhoud	
20. Verstuur een evaluatie en verslag naar Tandem	Bijlage 20.1: Evaluatieformulier Tandem

WAT

Gemeenten en verenigingen slaan de handen in elkaar om het energieverbruik van het lokaal sterk te verminderen én om hun leden te sensibiliseren. Met dit project informeer en sensibiliseer je mensen en worden daken en muren van jeugdlokalen, kantines en gemeentelijke lokalen en zalen geïsoleerd door de leden van de verenigingen die gebruik maken van het gebouw. Veel van deze lokalen en kantines zijn immers slecht of niet geïsoleerd en verbruiken bijgevolg onnodig veel energie voor verwarming.

Het is een actie- en resultaatgericht project, dat uitnodigt om de meetgegevens te vergelijken en te gebruiken bij de sensibilisatie. Door de impact, gecombineerd met het sociaal karakter en soms de omvang van het project leent Isoleer je Rijk zich uitstekend om uitgebreid in de pers besproken te worden.

DOEL

- Betere isolatie van verenigingslokalen met als gevolg energiebesparing, comfortverhoging en kostenbesparing.
- Mensen op een praktische manier bijbrengen hoe te isoleren.
- Bewustmaking van de leden/inwoners i.v.m. de energieproblematiek en verbetering van het thermisch comfort.

DOELGROEP

- Gemeenten, zowel de jeugddienst als de milieudienst
- Alle verenigingen met een eigen lokaal (voetbalploegen, jeugdverenigingen, buurtcomités)

LINK SO

Thema: energie

Niveau: onderscheidingsniveau

AAN DE SLAG

De gemeente gaat na welke lokalen er in aanmerking komen en spreekt de vereniging die deze lokalen gebruikt hierover aan. Uiteraard kan het initiatief ook van de vereniging zelf uitgaan!

De gemeente staat in voor de aankoop van materiaal (onderdak, isolatie, dampscherm,...). De leden van de vereniging nemen het eigenlijke werk voor het overgrote deel op zich, nadat ze van Dialoog de nodige informatie gekregen hebben over hoe ze de isolatie juist moeten plaatsen.

ISOLEER JE RIJK

ISOLEER JE CLUBLOKAAL EN
BESPAAR OP JE ENERGIEFACTUUR

DIALOOG

In de actiekit vind je nuttige informatie, tips en kant-en-klaare werkdocumenten om een geslaagde samenwerking op te zetten met een goed geïsoleerd lokaal als resultaat. Gemeenten of verenigingen kunnen de organisatie, opleiding en begeleiding volledig zelf regelen met behulp van de actiekit, maar kunnen ook beroep doen op Dialoog voor begeleiding op maat.

GETUIGENIS(SEN)

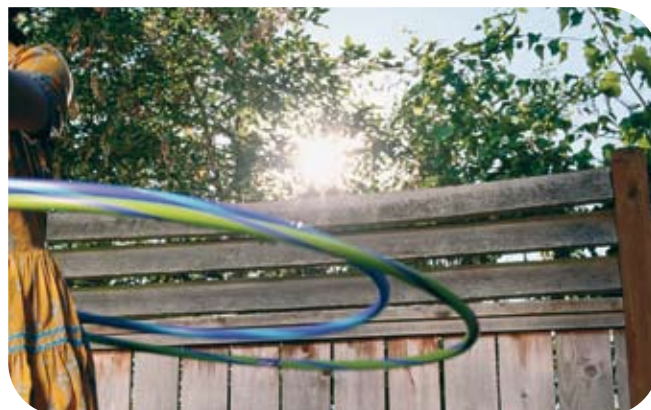
“Een juiste isolatie op de juiste plaats kan de vereniging veel geld besparen. Daarnaast kan je via het Isoleer je Rijk project de leden van de verenigingen heel wat informatie meegeven over hoe ze zelf hun CO₂-uitstoot kunnen verminderen. Twee goede redenen om als Stad Mechelen met Isoleer je Rijk aan de slag te gaan.”

(Peter Meeusen, jeugddienst Mechelen)

TANDEM

Tandem is: Bond Beter Leefmilieu, CVN, Dialoog, Ecolife, Natuurpunt, Velt, VBV, Vibe en WWF.

Twekerkenstraat 47 - 1000 Brussel
02 282 19 40 - info@tandemweb.be
www.tandemweb.be

ISOLEER JE RIJK

ISOLEER JE CLUBLOKAAL EN
BESPAAR OP JE ENERGIEFACTUUR

STAPPEN

WAT VIND JE DE ACTIEKIT?

1. Zorg eerst dat de brandveiligheid van het verenigingslokaal in orde is	
2. Contacteer Dialoog om afspraken te maken	
3. Bekijk in de gemeente of er infrastructuursubsidies zijn	Bijlage 3.1: Voorbeeld subsidiereglement
4. Dien in als S0-project	
5. Contacteer verenigingen	Bijlage 5.1: Voorbeeldbrief
6. Plan een infomoment voor de leden van de verenigingen over 'goed isoleren'	Bijlage 6.1: Draaiboek
7. Maak een afspraak met Dialoog om de lokalen te komen bekijken	Bijlage 7.1: Infofiche hellende daken, kepers Bijlage 7.2: Infofiche hellende daken , onderdak
8. Vraag een Tandemsubsidie aan	
9. Bestel het isolatiemateriaal	Bijlage 9.1: Infofiche isolatiematerialen
10. Bereken de energiebesparing	
11. Verstuur een evaluatie en verslag naar Tandem	Bijlage 11.1: Evaluatieformulier Tandem

OP WEG NAAR DUURZAAM BOUWEN

STUDIEREIS NAAR VOORBEELDPROJECTEN

VIBE

WAT

Organiseer een studiereis waarbij je met de fiets, openbaar vervoer of autobus projecten bezoekt die een voorbeeld zijn van duurzaam bouwen. Dit kunnen zowel woningen, bedrijven als verkavelingen zijn, en verbouwingen of nieuwbouwprojecten. De focus kan liggen op energiebesparing, rationeel watergebruik, gezond en milieuvriendelijk materiaalgebruik en/of ecologische planning en stedenbouw.

DOEL

- De principes van duurzaam bouwen, ecologische verkavelingen en stedenbouw bekendmaken.
- Het draagvlak rond duurzaam bouwen verbreden, de discussie rond de praktische haalbaarheid en de noodzaak van duurzaam bouwen aanwakkeren.
- Duurzamere bouwprojecten, verkavelingen en stedenbouw realiseren, zowel op particulier als op gemeentelijk niveau.

DOELGROEP

- Verenigingen of overheden met (ver)bouwings- of verkavelingsplannen en alle betrokkenen bij deze bouwprojecten: actieve leden van vereniging of adviesraden, college van burgemeester en schepenen, technische dienst, milieudienst, dienst ruimtelijk ordening, architecten, e.a.
- De bekendmaking van bijvoorbeeld een nieuw subsidiereglement kan ook een aanleiding zijn. De doelgroep is dan het publiek dat aanspraak kan maken op de nieuwe subsidies.

UITVOERDER(S) EN MOGELIJKE PARTNERS

Uitvoerders: intercommunale, provinciale diensten, gemeente (ambtenaar of raadslid) of een lokale vereniging
Partners: lokale verenigingen, adviesorganen, scholen, wijkcomités,...

LINK SO

Thema: duurzame ontwikkeling, energie, milieuverantwoord productgebruik en/of mobiliteit

Niveau: onderscheidingsniveau (voor thema energie enkel indien het plaatsen van dakisolatie in bestaande gebouwen, het vervangen van oude verwarmingsinstallaties, het vervangen van enkel of dubbel glas door superisolerende beglazing en/of hernieuwbare energie aan bod komen).

AAN DE SLAG

Tandem ondersteunt je met kant-en-klaar materiaal om zelf een studiereis te organiseren naar één of meerdere voorbeeldprojecten. Zo bieden wij je een adressenlijst van interessante projecten, voorbeeldcommunicatiemateriaal en veel tips. Bovendien kan je voor verschillende onderdelen (bv. voor de begeleiding de dag zelf) VIBE vzw contacteren voor ondersteuning.

GETUIGENIS(SEN)

“Een duurzame wijk moet je gezien en gevoeld hebben. Via dit projectbezoek konden we bij meerdere West-Vlaamse gemeenten het begrip duurzame stedenbouw concretiseren, sensibiliseren en een draagvlak creëren. De betrokken schepenen en ambtenaren kunnen zich nu een correcter beeld vormen van duurzaamheid op wijkniveau. Dankzij dit plaatsbezoek ondervinden we duidelijk meer begrip voor duurzame ambities.”

(Ann Tack, coördinator bij de West-Vlaamse Intercommunale)

TANDEM

Tandem is: Bond Beter Leefmilieu, CVN, Dialoog, Ecolife, Natuurpunt, Velt, VBV, Vibe en WWF.

Twekerkenstraat 47 - 1000 Brussel
02 282 19 40 - info@tandemweb.be
www.tandemweb.be

Foto busreis Eva Lanxmeer (c) vibe

STAPPEN

WAT VIND JE IN DE ACTIEKIT?

1. Informeer je over het belang van duurzame (ver)bouwprojecten en/of ecologische stedenbouw en hoe je de actie wil uitvoeren	Bijlage 1.1: Omschrijving mogelijke doelstelling Bijlage 1.2: Voorbeeld begroting Bijlage 1.3: Achtergronddocument 'Wat is bio-ecologisch bouwen?' Bijlage 1.4: Concrete voorbeeldprojecten
2. Zoek partners en beleg een werkgroepvergadering	Bijlage 2.1: Oplijsting mogelijke partners met hun opdrachten
3. Zorg voor een principiële goedkeuring van het college	Bijlage 3.1: Voorbeeld collegebesluit
4. Stel een timing op	Bijlage 4.1: Voorbeeld timing met aandachtspunten Bijlage 4.2: Aandachtspunten bij keuze datum
5. Werk het programma voor de studiereis uit	Bijlage 5.1: Adreslijst interessante projecten Bijlage 5.2: Aandachtspunten uitstippelen traject Bijlage 5.3: Sprekerslijst van VIBE vzw Bijlage 5.4: Voorbeeld offertevraag met aandachtspunten Bijlage 5.5: Mogelijkheden en aandachtspunten catering Bijlage 5.6: Aandachtspunten begeleider
6. Bereid de communicatie voor	Bijlage 6.1: Mogelijke communicatiekanalen met aandachtspunten Bijlage 6.2: Aandachtspunten inschrijvingen Bijlage 6.3: Aandachtspunten teksten drukwerk Bijlage 6.4: Voorbeeld drukwerk Bijlage 6.5: Digitale banner Bijlage 6.6: Nota praktische details
7. Kondig de studiereis aan	Bijlage 7.1: Aandachtspunten aankondiging Bijlage 7.2: Voorbeeld persbericht Bijlage 7.3: Voorbeeld artikel nieuwsbrief
8. Volg de inschrijvingen op	
9. Tref de voorbereidingen voor de dag zelf	Bijlage 9.1: Checklist voorbereidingen Bijlage 9.2: Sjabloon documenten deelnemersmappen Bijlage 9.3: Sjabloon nota praktische details Bijlage 9.4: Documentatiemateriaal
10. Nazorg: zorg dat er ook effectief iets gebeurt met de kennis die verworven is tijdens de studiereis	Bijlage 10.1: Aandachtspunten nazorg Bijlage 10.2: Mogelijkheden implementatie verworven kennis Bijlage 10.3: Sjabloon voor verslag aan VIBE vzw
11. Verstuur een evaluatie en verslag naar Tandem	Bijlage 11.1: Evaluatieformulier Tandem

WAT

In vergelijking met onze buurlanden zijn Belgische woningen ondermaats geïsoleerd. Stimuleer daarom je inwoners om hun dak te isoleren. Vaak weten ze niet hoe eraan te beginnen. Wie contacteer je? Welke materialen gebruik je? Zijn dit eerlijke prijzen? Hoe isoleer je correct je dak? Al deze onzekerheden zorgen ervoor dat mensen de stap niet nemen. Als gemeente en lokale vereniging kan je inwoners hierin gemakkelijk adviseren.

Bij een isolatieslag breng je mensen samen die hun dak correct willen isoleren. Je vraagt, al dan niet met hulp van experts, prijzen op bij handelaars en aannemers. Onhandige Harry's kunnen op die manier ook mee profiteren van de actie. Je vergelijkt de verschillende prijzen en bestelt in groep.

Een samenaankoop van isolatie heeft een heleboel voordelen: een grote bestelling zorgt voor goedkopere prijzen, deelnemers wisselen ervaringen uit en een kant-en-klaar aanbod spreekt heel wat mensen aan die door de bomen het bos niet meer zien.

Een isolatieslag is méér dan een isolatiecampagne: sensibilisatie gaat eindelijk over in actie. Je bereikt meteen een grote groep mensen die ook daadwerkelijk gaat isoleren.

DOEL

- Brede sensibilisatie over de noodzaak van (correct) isoleren.
- Brede sensibilisatie over gezonde en milieuverantwoorde isolatiematerialen.
- Inwoners daadwerkelijk hun dak laten isoleren.
- Afname van CO₂-uitstoot, energiebehoefte en -kosten.

DOELGROEP

- Inwoners, verenigingen, ... met ongeïsoleerde of slecht geïsoleerde daken

UITVOERDER(S) EN MOGELIJKE PARTNERS

- Milieuambtenaar, duurzaamheidsambtenaar, gemeentelijke bouwdienst, ...
- Verenigingen
- Intercommunales
- Wijkcomités, groepen particulieren, ...

LINK SO

Thema: Energie

Niveau: Onderscheidingsniveau

SAMEN ISOLEREN MET EEN ISOLATIESLAG

SAMENAANKOOP VAN MILIEUVRIENDELIJKE EN GEZONDE DAKISOLATIE

VIBE

AAN DE SLAG

1. Organiseer een inhoudelijke overlegvergadering met de organiserende partijen.
2. Sensibiliseer over isoleren en nodig de inwoners uit op een infosessie over de samenaankoopactie. Koppel dit meteen aan een infosessie rond 'juist isoleren' met de 'juiste materialen'.
3. Een werkgroep vraagt prijzen op bij handelaars en/of aannemers en maakt een keuze.
4. Nodig de inwoners uit op een investeringsavond. Snelle beslissers kunnen al een contract afsluiten.
5. Volg het verdere verloop van de actie op.

GETUIGENIS(SEN)

“Dakisolatie is dé belangrijkste energiebesparingsmaatregel. Daarom verkozen we dit alvorens een gelijkaardige actie op te zetten rond zonne-installaties. Het positieve aan de actie is dat mensen op de infoavond bewust werden van het belang van dakisolatie en meteen ook een overzicht kregen van alle steunmaatregelen. Het merendeel van de deelnemers werd ook overtuigd van de vele voordelen van (bio)ecologische dakisolatie. Van de 150 geïnteresseerden hebben ook effectief meer dan 50 mensen een bestelling geplaatst om hun dak te isoleren.”

(Filip Haes, consultant energie stad Antwerpen)

TANDEM

Tandem is: Bond Beter Leefmilieu, CVN, Dialoog, Ecolife, Natuurpunt, Velt, VBV, Vibe en WWF.

Tweekerkenstraat 47 - 1000 Brussel
02 282 19 40 - info@tandemweb.be
www.tandemweb.be

STAPPEN

VOORBEREIDING

1. Ga op zoek naar mogelijke partners
2. Goedkeuring van het college
3. Organiseer een overlegvergadering

INFO-AVOND

4. Bereid de infoavond voor
5. Maak en/of boek een presentatie
6. Lijst op: Wie is geïnteresseerd in wat?

WERKGROEPVERGADERING

7. Stel een werkgroep samen
8. Maak een offerteaanvraag dossier op
9. Stuur de offerteaanvragen op
10. Check binnengekomen offerte op volledigheid en vergelijk ze
11. Nodig de handelaars en aannemers uit en gun de werken

INVESTERINGSVOND

12. Boek een zaal en maak planning op

NA DE ACTIE

13. Blijf opvolgen
14. Verstuur een evaluatie en verslag naar Tandem

WAT VIND JE IN DE ACTIEKIT?

Bijlage 1.1: Inleiding: 'Waarom (correct) isoleren?'
Bijlage 1.2: Overzicht timing en aanpak isolatieslag
Bijlage 2.1: voorbeeld collegebesluit
Bijlage 3.1: Overlegvergadering: agendapunten en advies
Bijlage 4.1: Infoavond: Agenda, actie- en aandachtspunten
Bijlage 4.2: Campagne-affiche:
Bijlage 4.3: Voorbeeld communicatiemiddelen (persbericht, nieuwsbrief, uitnodigingsflyer)
Bijlage 4.4: Voorbeeld programma
Bijlage 5.1: Basispresentatie van de isolatieslag
Bijlage 6.1: Interesseformulier
Bijlage 6.2: Aanwezigheidslijst
Bijlage 7.1: Hoe stel je een werkgroep samen
Bijlage 7.2: Uitnodiging/afwijzing
Bijlage 8.1: Taken werkgroep
Bijlage 8.2: Offerteaanvraagformulier aannemer
Bijlage 8.3: Offerteaanvraagformulier handelaar
Bijlage 8.4: Administratief dossier aannemer
Bijlage 8.5: Administratief dossier handelaar
Bijlage 8.6: Gunningcriteria en wegingsfactoren
Bijlage 8.7: Vragenlijst
Bijlage 9.1: Link naar websites met adresgegevens
Bijlage 9.2: Begeleidende brief aannemer
Bijlage 9.3: Begeleidende brief handelaar
Bijlage 10.1: Aanstijpbeurt volledigheid
Bijlage 10.2: Begeleidende brief voor extra documenten
Bijlage 10.3: Vergelijkingstabel met aandachtspunten
Bijlage 11.1: Onderhandelingspunten: een overzicht
Bijlage 11.2: Begeleidende brief
Bijlage 11.3: Brief niet gunning
Bijlage 11.3: Contract aannemer (kijkbezoek)
Bijlage 11.4: Contract aannemers (definitief)
Bijlage 11.5: Contract handelaar
Bijlage 12.1: Investeringsavond: Aandachtspunten en agenda
Bijlage 12.2: Voorbeeld communicatiemiddelen
Bijlage 13.1: to do lijst 'na de actie'
Bijlage 14.1: Evaluatieformulier Tandem

TOCH MET DE WAGEN?

VERGROEN HET AUTOGEBRUIK BINNEN DE GEMEENTE

ECOLIFE

WAT

Ondanks de milieu-impact, blijft voor velen de auto onmisbaar. Die auto kan veel efficiënter, ecologischer en economischer ingezet en gebruikt worden. We bieden je een aantal mogelijke acties om inwoners en leden van verenigingen te sensibiliseren over een 'milieuvriendelijker autogebruik' zoals zuiniger rijden met de auto, autodelen of carpoolen. Met de hulp van kant-en-klare bijlagen kan je als gemeente en vereniging samen een interessant project opzetten rond 'milieuvriendelijker autogebruik'. Zo plaats je het efficiënter autogebruik in de kijker, bij inwoners én lokale verenigingen.

DOEL

- Leden/inwoners/personeel sensibiliseren om hun wagen zo efficiënt mogelijk te gebruiken.
- Optioneel: Gemeente/verenigingen hulpmiddelen aanreiken voor een efficiënt aankoopbeleid voor wagens.

DOELGROEP

- Alle medewerkers en inwoners van de gemeente en leden van verenigingen.

UITVOERDER(S) EN MOGELIJKE PARTNERS

Gemeente en verenigingen

LINK SO

Thema: mobiliteit

Niveau: basisniveau, onderscheidingsniveau

AAN DE SLAG

Bekijk het stappenplan met de verschillende mogelijke acties. Werk samen als lokaal bestuur en vereniging en maak er een project van met een duidelijke begin-en einddatum. Je kan het stappenplan volgen of er een aantal acties uitpikken. Communiceer regelmatig over de acties en hou de aandacht voor een 'groener' autogebruik binnen de gemeente hoog.

In de actiekits ontdek je: voorbeeldbrieven, kant-en-klare powerpoints, draaiboeken van de acties EcoDriving en Ecospanning (Ecolife vzw), uitleg over autodelen (Autopia vzw en Cambio) en carpoolen (Taxistop vzw).

GETUIGENIS(SEN)

"In de eerste rit (met de rijnsimulator) mogen we onze eigen rijstijl toepassen, om te wennen aan de machine. Ik verbruik 8,5 liter per 100 km, mijn collega 6,5. Allebei voor

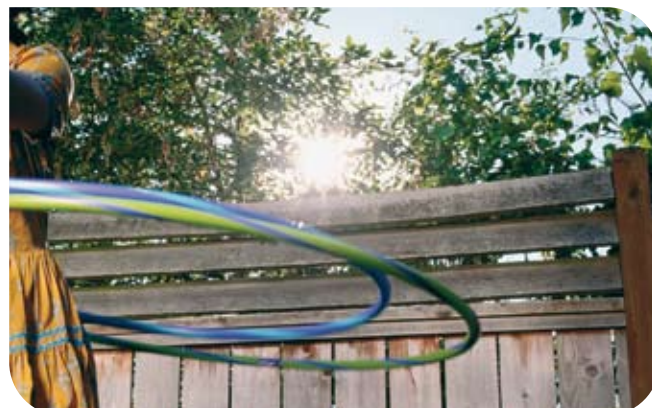
verbetering vatbaar. Na de proefrit worden we gedrild. Een van de belangrijkste oefeningen is tijdig schakelen. Op een steile helling proberen we in vijfde te geraken. Plankgas geven is taboe. Voor ik het weet, val ik stil en begin ik achteruit te bollen. Help! Als afsluiter mogen we een ritje maken op de simulator met alle opgedane kennis. En ja hoor, hoera: mijn verbruik loopt terug van 8,5 naar 7 liter. Als dat geen mooie besparing is".

(Zone09/, 17/02/09)

TANDEM

Tandem is: Bond Beter Leefmilieu, CVN, Dialoog, Ecolife, Natuurpunt, Velt, VBV, Vibe en WWF.

Twekerkenstraat 47 - 1000 Brussel
02 282 19 40 - info@tandemweb.be
www.tandemweb.be

TOCH MET DE WAGEN ?

VERGROEN HET AUTOGEBRUIK BINNEN DE GEMEENTE

STAPPEN

1. Informeer je over het hoe en waarom van 'milieuvriendelijker rijden'
2. Maak een sensibilisatieplan op: wat, hoe, voor wie, met wie, wanneer. Leg daarbij de projectperiode met duidelijk begin-en einddatum vast
3. Contacteer mogelijke partners voor een samenwerking rond de uitvoering van het project en plan een overleg
4. Voer de sensibilisatie-acties uit en communiceer hierover op regelmatige basis
5. Optioneel: kies voor een milieuvriendelijk wagenpark
6. Verstuur een evaluatie en verslag naar Tandem

WAT VIND JE IN DE ACTIEKIT?

- Bijlage 1.1: Bondige inleiding over 'milieuvriendelijker rijden met de auto'
- Bijlage 2.1: Mogelijke sensibilisatie-acties
Bijlage 2.2: Voorbeeld sensibilisatie-plan
- Bijlage 3.1: Voorbeeldbrief aan verenigingen en/of gemeente
Bijlage 3.2: PPT Ecospanning
Bijlage 3.3: PPT EcoDriving
- Bijlage 4.1: overzicht 52 affiches met Ecodriving-tips (pdf) + overzicht tips (word)
Bijlage 4.2: Workshop EcoDriving: hoe en wat?/draaiboek
Bijlage 4.3: Ecospanning: hoe en wat?/draaiboek
Bijlage 4.4: wervingstekst om deel te nemen aan Ecospanning (eens het georganiseerd is)
Bijlage 4.5: Autodelen: hoe en wat
Bijlage 4.6: Carpoolen: hoe en wat
- Bijlage 5.1: Ecoscore
Bijlage 5.2: Alternatieve aandrijvingen
- Bijlage 6.1: Evaluatieformulier Tandem

LOKAAL KYOTOPROTOCOL

GA MET JE GEMEENTE
VOOR MINDER CO₂

BOND BETER LEEFMILIEU

WAT

Met het Lokaal Kyotoprotocol gaat de gemeente het engagement aan om het lokaal energieverbruik met 7.5% te verminderen tegen 2012.

DOEL

Het Lokaal Kyotoprotocol houdt 3 zaken in:

1. Intern: de nodige stappen ondernemen om de eigen huidige CO₂-uitstoot (door energieverbruik in gebouwen, wagenpark, straatverlichting...) met minstens 7,5% te verminderen tegen 2012.
2. Extern: de inwoners en bedrijven op hun grondgebied aansporen en helpen om hetzelfde te doen en daarbij samenwerken met (milieu)verenigingen, netbeheerders, scholen, e.a.
3. Rapporteren: evolutie van het eigen energieverbruik. Jaarlijks rapporteert het gemeentebestuur het energieverbruik van het gebouwenpatrimonium, het eigen wagenpark en de openbare verlichting op gemeentewegen aan de andere gemeenten die het Lokaal Kyotoprotocol tekenden.

DOELGROEP

- Eigen gemeentepersoneel, inwoners, bedrijven, verenigingen, scholen, ... die mee hun energieverbruik willen terugdringen.

UITVOERDER(S) EN MOGELIJKE PARTNERS

Lokale besturen in samenwerking met verenigingen

LINK SO

Thema energie: basis- en onderscheidingsniveau, bepaalde acties ook als project

Thema mobiliteit: basis- en onderscheidingsniveau

AAN DE SLAG

Bezorg Bond Beter Leefmilieu de naam van de ondertekenaars, het logo van de gemeente, de datum van college- of gemeenteraadsbeslissing. Bond Beter Leefmilieu bezorgt je de nodige documenten en informatie. Daarna kan je aan de slag om het energieverbruik van de gemeente in kaart te brengen en acties te ondernemen om dit te verminderen.

GETUIGENIS(SEN)

“Wij willen als gemeente een duidelijk signaal geven dat we de bekommernissen voor de klimaatproblematiek ernstig nemen. We zijn al sinds 1999 bezig rond het thema energiebesparing en wensen met de ondertekening van het lokaal Kyotoprotocol een tandje bij te steken”
(Gemeentebestuur van Laakdal)

TANDEM

Tandem is: Bond Beter Leefmilieu, CVN, Dialoog, Ecolife, Natuurpunt, Velt, VBV, Vibe en WWF.

Twekerkenstraat 47 - 1000 Brussel
02 282 19 40 - info@tandemweb.be
www.tandemweb.be

LOKAAL KYOTOPROTOCOL

GA MET JE GEMEENTE
VOOR MINDER CO₂

STAPPEN

1. Neem contact op met het secretariaat van het Lokaal Kyotoprotocol en laat het LKP ondertekenen
2. Maak een klimaatplan op
3. Registreer je energieverbruik
4. Kom naar de Kyototours
5. Lees de nieuwsbrief
6. Verstuur een evaluatie en verslag naar Tandem

WAT VIND JE DE ACTIEKIT?

- Bijlage 1.1. voorbeeld collegebeslissing en toelichting
- Bijlage 1.2. blanco voorbeeld charter
- Bijlage 2.1. voorbeeld klimaatplan
- Bijlage 2.2. brochure Het Lokaal Kyotoprotocol
- Bijlage 3.1: handleiding rapporteren gebruiksgegevens
- Bijlage 5.1: laatste nieuwsbrief
- Bijlage 6.1: Evaluatieformulier Tandem

ECOLOGISCHE VOETAFDruk

BEREKEN EN VERMINDER
JE MILIEU-IMPACT

WWF + ECOLIFE

WAT

Jouw Ecologische Voetafdruk geeft aan wat de milieupact is van je levensstijl op vlak van energie, mobiliteit, afval en voeding. Deze laagdrempelige campagne, gemaakt op maat van gemeenten en verenigingen, laat toe inwoners en leden te sensibiliseren en aan te zetten tot de broodnodige gedragsverandering.

Het speerpunt van de campagne is een op maat van de gemeente en/of vereniging gemaakte online calculator waarmee de inwoners/leden hun persoonlijke voetafdruk berekenen én meteen ook een aantal engagementen aangaan om deze te verkleinen.

Wanneer je deze campagne hebt afgerond ken je het aantal deelnemers en hun gemiddelde voetafdruk. Ook krijg je zicht op de engagementen die ze al dan niet willen aangaan om deze te verkleinen en hoeveel hectaren ze daardoor besparen.

Je hebt daarnaast i.s.m. vereniging(en) één of meerdere van de voorgestelde acties opgezet rond dit actuele thema.

DOEL

- Leden/inwoners sensibiliseren over het feit dat we met onze huidige levenswijze te veel druk leggen op het milieu;
- Leden/inwoners aanzetten om hun voetafdruk te meten én te verkleinen.

DOELGROEP

- Alle inwoners van de gemeente en leden van verenigingen

UITVOERDER(S) EN MOGELIJKE PARTNERS

Uitvoerder: milieu- of duurzaamheidsambtenaar

Partners: verenigingen (Milieu-, Natuur-, Jeugd-, NoordZuidverenigingen, adviesraden, wijkcomités, scholen

LINK SO

Thema's en niveau (Meer info: zie doc 'link SO' in actiekij):

- Duurzame ontwikkeling, basisniveau en onderscheidingsniveau
- Energie, basisniveau
- Milieuverantwoord productgebruik, basisniveau

AAN DE SLAG

Deze campagne is al met succes uitgevoerd in 8 pilotgemeenten. De ervaringen uit deze gemeenten zijn gebundeld in een uitgebreid stappenplan met talrijke bijlagen (zie actiekij), waarmee je zelfstandig aan de slag kan.

Concreet begin je met het contacteren van WWF voor de aanmaak van de calculator en plaats je deze op je website (je hoeft enkel een link met begeleidend artikel te plaatsen, de calculator zelf draait op de server van WWF). Daarna komt het er vooral op aan de nodige wervende communicatie te doen om zoveel mogelijk mensen naar de calculator te lokken en het concept ecologische voetafdruk bekend te maken.

Bovendien zet je in samenwerking met verenigingen een aantal acties op rond dit thema. Voor elk van deze stappen vind je duidelijke informatie in de actiekij.

GETUIGENIS(SEN)

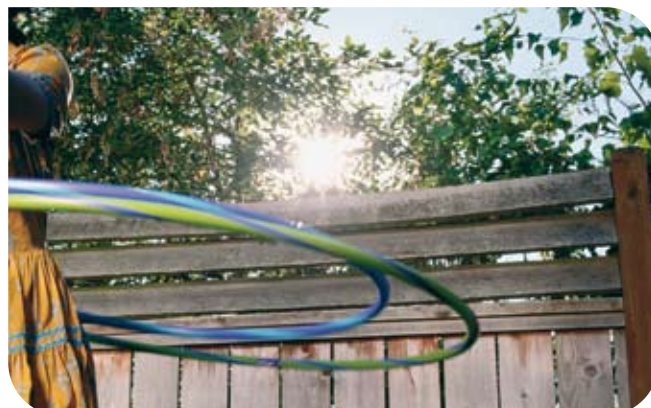
“Begin jaren '90 was milieu een 'hot' beleidsitem. Maar net nu duidelijk blijkt dat de wereld te 'hot' wordt lijkt het bewustzijn ingedommeld. Mensen schop je enkel efficiënt een geweten door directe confrontatie met hun eigen gedrag. Dat doe je met een voetafdruk-campagne. Wij koppelen dit ook aan onze noord-zuid-stedenband. Want de wereld draait nog steeds met ongelijke snelheid en in het zuiden verlangt men niet minder dan een gelijke levensstandaard als in het noorden. Dan loopt het helemaal verkeerd. Think global, act local!”

(Yves De Bosscher, milieuambtenaar Harelbeke)

TANDEM

Tandem is: Bond Beter Leefmilieu, CVN, Dialoog, Ecolife, Natuurpunt, Velt, VBV, Vibe en WWF.

Twekerkenstraat 47 - 1000 Brussel
02 282 19 40 - info@tandemweb.be
www.tandemweb.be

ECOLOGISCHE VOETAFDruk

BEREKEN EN VERMINDER JE MILIEU-IMPACT

STAPPEN

1. Meld je aan bij WWF voor de aanmaak van een aangepaste online calculator
2. Contacteer verenigingen (of de gemeente) met de vraag om mee te werken aan de campagne
3. Plaats de online calculator op de gemeentelijke website (en site van de vereniging). Kondig de campagne aan en roep iedereen op tot invullen van de calculator

4. Informeer de inwoners/leden over de Ecologische Voetafdruk

5. Communiceer regelmatig over het verloop van de campagne en kader alle bestaande/geplande (milieu)acties in dit thema

6. Optioneel: bereken als gemeente/vereniging de ecologische voetafdruk van de eigen organisatie

7. Verstuur een evaluatie en verslag naar Tandem

WAT VIND JE IN DE ACTIEKIT?

Bijlage 1.1: Info online calculator (eigen logo, zelf gekozen 'engagements', opvolgmail, ...)

Bijlage 2.1: Voorbeeldbrief verenigingen + gemeente

Bijlage 3.1: Handleiding 'mensen stimuleren om de calculator in te vullen'

Bijlage 3.2: (Start)artikels

Bijlage 3.3: templates affiches (4 verschillende versies)

Bijlage 3.6: Infodoc Bigfootstand

Bijlage 3.7: Cartoons + foto's

Bijlage 3.8: Ontwerpen Bigfootstand om zelf af te drukken

Communicatiemateriaal (zie stap 3)

Bijlage 4.1: Handleiding 'mensen informeren over de EV'

Bijlage 4.2: Powerpoint loop met korte inhoudelijke info + oproep calculator

Bijlage 4.3: Living Planet Report 2008

Bijlage 4.4: Powerpoint presentatie Ecologische Voetafdruk

Bijlage 4.5: Interactieve workshop EV door Ecolife

Bijlage 5.1: Een start- en slotmoment organiseren van de campagne

Bijlage 5.2: Voetafdruktips (als afsluiter van artikels ivm voetafdruk in infobladen)

Bijlage 5.3: Link met de SO

Bijlage 5.4: Tips voor openlucevenementen

Bijlage 6.1: De EV van een gemeente

Bijlage 7.1: Evaluatieformulier Tandem